

Promotor: dr. hab. Piotr Solarz, prof. AEH

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr Kateryna Derhachova

NACJONALIZM W UKRAIŃSKIEJ MYŚLI POLITYCZNEJ

Współczesne państwo ukraińskie opiera się na wielowiekowej popularnej idei stworzenia niezależnego, soborowego, wolnego, demokratycznego, sprawiedliwego, prawnego i społecznego państwa. W ostatnich latach Ukraina wybrała europejską ścieżkę rozwoju, która została zapisana w preambule Konstytucji w lutym 2019 r.

Wraz z rozwojem państwa ukraińskiego rozwijały się także nacjonalistyczne organizacje społeczno-edukacyjne i polityczne.

Biorąc pod uwagę powyższe, autorka podjęła się opracowania niezwykle trudnego i ambitnego tematu, a mianowicie nacjonalizmu w ukraińskiej myśli politycznej. Tematyka ta jest niezwykle doniosła i ze wszech miar zasługuje na podjęcie i opracowanie. W polskiej i zagranicznej literaturze naukowej są jedynie nieliczne opracowania na ten temat, ale nie w takim wymiarze podmiotowym. Stąd oryginalność przedmiotu rozprawy i ważność z punktu widzenia wzbogacenia wiedzy naukowej.

Struktura pracy jest prosta i logiczna. Praca składa się z wstępu, 3 rozdziałów oraz zakończenia i bibliografii. Główna część pracy jest przedstawiona na 228 stronach drukarskiego tekstu, z nich 24 rysunków na 23 stronach, 1 tablicy, zamieszczonej na 1 stronie oraz bibliografii z 280 publikacji na 18 stronach. Ogólna objętość pracy składa 245 stron.

We wstępie uzasadniono aktualność pracy, sformułowano cel, problem, obiekt i przedmiot badania i sformułowano tezę.

Autorka stawia słuszną tezę, że współczesny ukraiński nacjonalizm jest „przeżytkiem” dawnych ideologii nacjonalistycznych. Dla udowodnienia tezy przeprowadziła postępowania badawcze oparte na analizie ideologii autorstwa m.in. Kostomarowa, Hruszewskiego, Drahomanowa, czy Doncewa. Wprowadziła analityczne rozróżnienie, co w tych ideach jest elementem wyjaśniającym rzeczywistość (eksplanacja), a co jest elementem oceniającym (system wartości, aksjologia), a co programem działania.

Problematyka tej pracy najlepiej charakteryzuje pytanie: „W jakim stopniu współczesny nacjonalizm ukraiński jest wynikiem ideologii m.in. Kostomarowa, Hruszewskiego, Drahomanowa, Stepana Bandery, Mykoły Sciborskiego czy Doncewa i odpowiada na

współczesne wyzwanie społeczno-kulturowe i ekonomiczno-polityczne. Przed którymi stoi państwo ukraińskie”?

Trwająca dyskredytacja nacjonalizmu ukraińskiego zarówno w literaturze naukowej jak również i w publicystyce zarówno ukraińskiej i zagranicznej jest wynikiem wyjaśniania jej w nawiązaniu tylko do ideologii Dmytra Doncowa i Stepana Bandery, co powoduje między innymi naukowe lekceważenie idei Mykoły Sciborskiego i roli całego ruchu nacjonalistycznego w odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku. Takie naukowe lekceważenie doprowadziło do tego, że w naukowej literaturze i publicystyce ukraińskiej i zagranicznej, nie istnieje obecnie całościowa i zobiektywizowana analiza „Nacjokratii” Sciborskiego albo projektu Konstytucji ukraińskiego państwa narodowego od VO „Svoboda” (Ogólnoukraińskie stowarzyszenie „Svoboda”) od 2004r. Stąd właśnie autorka podjęła próbę całościowej i zobiektywizowanej analizy wszystkich doktryn współczesnego nacjonalizmu ukraińskiego.

Tak więc raz jeszcze przypominając główną tezę pracy, to jest stwierdzenie, że nacjonalistyczną ideą polityczną niepodległej Ukrainy jest archaizm doktryn i teorii nacjonalistycznych pierwszej połowy XX wieku. Potwierdza to fakt, że każda doktryna polityczna naświetla problemy społeczeństwa z czasów, w którym została napisana. W ten sposób nacjonalistyczna myśli polityczna Ukrainy pierwszej połowy XX wieku dążąca do odzyskania niepodległości przez państwo jako kraj po I wojnie światowej, podzielona między sąsiadów. Doktryny tego okresu odzwierciedlają publiczne, ekonomiczne, naukowe i technologiczne realia Ukrainy.

Wśród współczesnej ukraińskiej elity naukowo-politycznej występuje fałszywe stosowanie podstawowych koncepcji teorii politycznej, co może prowadzić do katastrofalnych konsekwencji dla społeczeństwa ukraińskiego; Bandera, Lipiński i Doncow stali się bohaterami i wojownikami, a miliony ukraińskich żołnierzy armii sowieckiej zostały zapomniane.

W zadaniach tej pracy autor określa: określenie utrzymania ukraińskiego nacjonalizmu, denotację głównych ideologów ruchu nacjonalistycznego, a także określenie roli nacjonalizmu w kształtowaniu nowoczesnej ukraińskiej idei politycznej.

I rozdział „Metodologiczno-teoretyczne podstawy koncepcji nacjonalizmu w myśli politycznej i działalności politycznej” jest teoretycznym i dotyka metodologiczno-teoretycznych podstaw nacjonalizmu.

W paragrafie 1.1 **„Etymologia pojęcia nacjonalizm i główne podejścia do jego badania”** analizuje się główne teorie i interpretacji pojęcia nacjonalizmu.

Autor podaje definicje podstawowych pojęć politologii, takich jak: myśl polityczna, doktryna polityczna oraz ideologia.

We współczesnym rozumieniu nacjonalizm bierze swój początek w końcu XVIII wieku, kiedy we Francji na przemianę staremu trybowi i absolutnej monarchii pojawił się nowy tryb - Pierwsza Francuska republika, republika wolnych i równych obywateli. Przedtem, obywatele tego czy innego państwa dotrzymywali się oddania koronie, feudalnemu suzerenowi czy cerkwi, a idealnym modelem kierowania państwem było nie narodowe państwo, a światowe imperium, łączące różne narody i etniczne grupy pod sztandarami ogólnej cywilizacji i zabezpieczenia pokoju świata.

Narody stanęły utożsamiać się z narodowościami od końca XIX wieku w Europie i Ameryce północnej, a w Azji i Afryce ten proces zaczął się później, tylko w XX wieku. Cywilizacje stanęły postrzegać się przede wszystkim, jak narodowe cywilizacje, a wartość życia indywidualnego była utożsamiona z życiem i przetrwaniem narodu na ogół. Więc, od tej pory nacjonalizm stał się nie tylko dominującą ideologią i napędową siłą mas, ale i stał się służyć uniewinnieniem władzy państwa, legitymacją użycia przemocy państwowej, jak przeciw własnym obywatelom, tak i przeciw innym krajom. Jeśli nacjonalizm końca XVIII wieku w Francji i USA był cywilny, to w większości krajów centralnej i wschodniej Europy on powstał jak reakcja na okupację i nosił naprawdę etniczny charakter. W środku XIX wieku zachodni zwolennicy nacjonalizmu uważali, że tylko narodowa niezależność doprowadzi do zapanowania pokoju i wolności na świecie. Postępowo zachodni nacjonalizm stał się ruchem za otwartość społeczeństwa, obywatelskie wolności i prawa wolności myśli.

Po Drugiej Wojnie Światowej pozycji nacjonalizmu na Zachodzie mocno osłabły. Na tle zburzonego powojennego świata idei współpracy międzynarodowej zdawały się bardziej perspektywicznymi, aniżeli idee państwa narodowego. W owym że czasie na Wschodzie komunizm czynił oparcie na rozwoju i umocnieniu narodowej suwerenności jak nigdy przedtem. Nacjonalizm, rozpowszechniony w krajach wschodniej Europy i Azji, czyje tradycje i kultura różni się od Zachodniej cywilizacji i często wroga do jej pojęć, sprzyjał rozwojowi modelu społeczeństwa zamkniętego, w którym wartość i godność osobiste były nie takie znaczące w porównaniu z potęgą wspólnego narodowego.

Autor analizuje różne koncepcje nacjonalizmu: niemieckiego historyka Franza Karla Altera, radziecką koncepcję, Ernesta Gellnera, Teodora Schieldera, Miraslava Hrocha oraz amerykańską koncepcję nacjonalizmu.

Wnioskiem tego rozdziału jest to, że nacjonalizm - historycznie zmienne, wielostopniowe i dosyć ogólne pojęcie. Jeśli w trakcie definicji uwzględniają się właściwości jednego konkretnego okresu, kraje czy kultury, to wtedy pod nacjonalizm może utrafić zjawiska niezwykle różne. W związku z rozbieżnym historycznym, kulturalnym i emocjonalnym

stosunkiem do pojęcia nacjonalizm jest niemożliwe wprowadzenie jedyną definicję dla tego pojęcia.

W paragrafie **1.2 „Różnica pojęć etnos i naród”** rozpatrzono różne podejścia badawcze do pojęć: naród i etnos.

Autor nadaje i analizuje wyniki spisu powszechnego Ukrainy w 2001r., zwłaszcza dane dotyczące narodowości obywatele tego kraju.

Ostatnie konflikty na Zachodzie i Wschodzie Ukrainy pokazują konieczność zorientować się w takich pojęciach jak etnos, naród i narodowość, ponieważ, jako pokazuje praktyka, mieszanie czy plątanina w tych pojęciach prowadzi do pogorszenia, jak wewnętrznej sytuacji politycznej kraju, tak i jej międzynarodowych stosunków.

Terminy "etnos" i "naród" nie zważając na prawie synonimiczne traktowanie niektórymi współczesnymi naukowcami, pochodzą z różnych języków i mają różny historyczno-naukowy los. Słowo "naród" pochodzi od łacińskiego słowa natio (plemię, naród), co z kolei stwarza się od słowa "nasci", co oznacza rodzić się, i było aktywne w użytku jeszcze z czasów historyków i pisarzy Starożytnego Rzymu. Po upadku Imperium Rzymskiego, utworzone na jej terytorium państwa, razem z łacińskim językiem przyjęli i dychotomiczny użytek dwóch słów : natio i gens, że stosowały się dla wyznaczenia kulturalnej i cywilizacyjnej ludności chrześcijańskiej i barbarzyńców-pogan odpowiednio.

Słowo ethnos pochodzi z języka greckiego i w tłumaczeniu na język rosyjski oznacza społeczeństwo, grupa, plemię, naród. Jedno ze współczesnych definicji stwierdza, że etnos - to całość ludzi, które mają specyficzne właściwości kultury, wspólny język i charakterystyczne cechy psychiki, zarówno świadomością i samoidentyfikacją (etnonim), wyróżniają się od innej podobnej wspólności.

Termin "ethnics" we współczesnym jego rozumieniu po raz pierwszy był odnotowany w Oxford English Dictionary w 1972r. Uważano, że po raz pierwszy ten termin był wykorzystany amerykańskim socjologiem Davidem Riesmanem w 1953r. Ze środka XIV stulecia w języku angielskim słowo etyczny wykorzystany jako oznaczenie dla chrześcijańskiej części ludności, i, tylko z drugiej połowy XIX wieku, ten termin stał używany dla oznaczenia rasowych oznak. W USA w okresie Drugiej Wojny Światowej terminem "ethnics" uprzejmie nazywały Żydów, Włochów, Irlandczyków i innych narodów, które byli uważane za mniejszość, w porównaniu z dominującą ludnością pochodzenia brytyjskiego. Tylko w latach 60-ch terminy "grupa etniczna" i "etnos" stali rozpowszechnione i szeroko wykorzystywane w literaturze anglojęzycznej z antropologii socjalnej.

Autor określa różne podejścia do problematyki formułowania narodów: naturalistyczne, socjalno-ekonomiczne, antropologiczne oraz polityczne. W ramach tych podejść autor rozpatruje koncepcję Jeana Bodena, Charlesa de Montesquieu, Ann Roberta Turgo, Giambattista Vico, Immanuela Kanta, Georga Hegela, Stalina, Lenina, Otto Bauera, Sergeja Shirokogorova, Maxa Webera oraz Lewa Gumilowa.

W paragrafie **1.3 „Typologia nacjonalizmu”** analizuje istniejące klasyfikacje i odpowiada na pytanie, czy istnieje możliwość jednego podejścia do definicji pojęcia nacjonalizmu.

Jak w wypadku z definicje nacjonalizmu, tak i w pytaniu jego klasyfikacji w światowej nauce nie istnieje jedyne podejścia. Tak dla autora jednej z najznanych i aktualniejszych typologii nacjonalizmu Hansa Kohna przykład niemieckiego nacjonalizmu posłużył idea dla stworzenia jego pracy "The Idea of Nationalism" („Idea Nacjonalizmu”), co wyszła do druku w 1944r. Kohn wysunął ideę podziału nacjonalizmu na "wschodni" i "zachodni" rodzaje. Zgodnie jego teorii, umiarkowany "zachodni" nacjonalizm wspiera się na ideę narodu jak racjonalnego zjednoczenia obywateli, powiązanego wspólnością praw i terytorium. "Wschodni" bezlitosny nacjonalizm wspiera się na pojęcie narodu kilka w innym kluczu, jak na zjednoczenie obywateli na podstawie ogólnej kultury i jedyne etnicznego pochodzenia. W rozumieniu Kohna i te, i inne uważają naród jako zjawisko przyrody i jednolitą wspólnotę, przedstawiciele której są obdarzone od urodzenia charakterystycznymi oznakami jedyne charakteru etnicznego. Taką różnicę on tłumaczył w taki sposób, że silna zachodnia burżuazja potrafiła sformować społeczeństwo obywatelskie, podczas gdy wschód różni się nieobecnością tej samej burżuazji i obecnością cesarskich autokratów i na pół feudalistycznych właścicieli ziemskich, co zapoczątkowało dla różnego rodzaju radykalnych form nacjonalizmu nierzadko mistycznej predyspozycji.

Jeden z głównych teoretyków nacjonalizmu Anthony Smith uważa, że, nie zważając na próby stworzenia historycznej czy socjologicznej typologii nacjonalizmu, wszystkie istniejące formy typologii są pozbawione jednej istotnej oznaki: niektóre formy nacjonalizmu mają właściwość modyfikować swój charakter i, nierzadko, nabywać czy jednoczyć charakterystyki innych typów. Według Smitha, problem typologii polega na rozgraniczeniu między "etnicznym" i "społecznym" nacjonalizmem. Podczas gdy społeczny nacjonalizm jeszcze może połączyć się z liberalizmem, w ten sposób nabywając możliwość istnienia i szansę na popularyzacje swojej doktryny, to bezkompromisowy "etniczny" nacjonalizm zostaje poza normami moralności i nie zostaje żadnej możliwości dla normalnych cywilizowanych stosunków z dominującymi politycznymi nurtami. Nawet taka separacja może doprowadzić do polityki nienawiści czy ksenofobii. Cywilny czy społeczny nacjonalizm często zestawia się z

patriotyzmem, ponieważ on jest skierowany na konsolidowanie obywateli kraju dla uzasadnienia legitymizmu państwa za pomocy użycia symboliki narodowej i instytucji ideologicznych, takich jak edukację, socjalne nauki, Media i tak dalej. Jednak i taki nacjonalizm w skrajnych przejawach może doprowadzić do państwowej polityki ekspansji, skrajnie radykalnego i skrajnie agresywnego szowinizmu czy polityce izolacji zewnętrznej.

Wiele badaczy nacjonalizmu zaznaczają zmienność jego form i roli w myśli politycznej. Amerykański badacz Louis Snyder wydzielił cztery typy nacjonalizmu: Integrujący (1815-1871), rozłączający nacjonalizm (1871-1890), agresywny (1890-1945) oraz współczesny nacjonalizm (z 1945).

Autor analizuje topologie nacjonalizmu według jej ukierunkowania ideologicznego, czyli podział na: nacjonal-demokratie, -kapitalizm, -anarchizm, -bolszewizm, -socjalizm, -kommunizm oraz nacjonal-syndykalizm.

W paragrafie **1.4 „Nacjonalizm i nazizm”** przeprowadzono analizę porównawczą nacjonalizmu, nazizmu, wraz z opisem zasad tego ostatniego.

Autor analizuje 25 punktów programowych NSDAP oraz wewnętrzną i zewnętrzną politykę nazistowskiej władzy w Niemczech. Autor rozpatruje nazizm jako rodzaj skrajnego nacjonalizmu, którego propagowanie idei jest zakazane w większości państw członkowskich ONZ. Miliony ofiar nazistowskiego reżimu potwierdzają straszliwe konsekwencje radykalnej formy nacjonalizmu.

W **II rozdziale „Ewolucja nacjonalizmu ukraińskiego”** analizuje się główne postulaty ruchów nacjonalistycznych państwa ukraińskiego, wskazuje się na genezę i podstawy społeczno-ekonomiczne ich powstania.

W paragrafie **2.1 „Bractwo Cyryla i Metodego - organizacja-założyciel nacjonalizmu ukraińskiego”** mówi się o przyczynach powstania tego bractwa. Analizuje się główne postulaty jego ideologii.

Jedną z wybitnych wydarzeń w historii kształtowania i kształtowania się ukraińskiego narodu była działalność Bractwa Cyryla i Metodego w drugiej połowie 40-tych lat XIX stulecia. Członki Bractwa podchwyciły idee dekabrystów, i, z kolei, dali start wielu narodowyzwoleńczym ruchom słowiańskim w 70-tych latach XIX stulecia.

Ogromne znaczenie miała działalność kulturalna społeczeństwa. Działacze bractwa aktywnie występowali za zachowanie i rozwój języka ukraińskiego i kultury. Razem z tym oni aktywnie propagowali kulturowe idee innych narodów słowiańskich, występowali za aktywną współpracę z przedstawicielami ich kultury, nauki i ruchów narodowych. Więc, oni osiągnęli celowi zjednoczenia narodów słowiańskich i wzajemnemu wzbogaceniu ich kultur.

Autor analizuje warunki życia narodu ukraińskiego w Imperium Rosyjskim, co doprowadzili do pojawieniu narodowyzwoleńczym ruchom.

Dla potwierdzenia roli Bractwa Cyryla i Metodego w stanowieniu ukraińskiej tożsamości analizuje się Statut tej organizacji oraz Księga bycia ukraińskiego narodu. Dla analizy działalności oraz idei Bractwa autor korzysta się z materiałów przesłuchań jego członków służbami specjalnymi Imperium Rosyjskiego.

Według materiałów z postępowania karnego członki Bractwa deklarowali sześć głównych idea, w których wskazują, że każde z plemion słowiańskich ma prawo na indywidualną tożsamość, a władza oraz prawa i swobody muszą podlegać normom chrześcijańskim. Autor analizuje 11 zasad Bractwa, zapisanych w drugiej części Statutu.

Jak świadczy rozjaśnienie do Statutu, jedynym możliwym sposobem dla wznowienia ludowych praw zgłasza się łączenie narodów słowiańskich pod egidą zachowania praw i wolności, miłości i prawa dla każdego.

Celem społeczeństwa jest powrót słowiańskim narodom ich samodzielności i moralnej wolności, której możliwie osiągnąć jeżeli słowiańskie narody będą połączone w jedno państwo.

Zgodnie z Księgą bycia narodu ukraińskiego, słowianie byli młodszym z wszystkich narodów i więcej wszystkich lubili Boga, lecz utrafiłi do niewoli do Niemców, Tatarzynów i Turków. Z czasem utworzyły się trzy niezależne słowiańskie państwa - Polskie, Litewskie oraz Moskiewskie.

W pytaniach władzy państwowej, autor Księgą bycia narodu ukraińskiego wychodzi z tego, że ona, władza, pochodzi od Boga, toż ona nie może być absolutna i jednoosobowa. Słowianom trzeba dotrzymywać się modelu Kijowa i Nowogróda, gdzie książę był atrybutem państwa, lecz on obierał się i mógł być pozbawiony swoich uprawnień, jeśli on nie zadowalał wymogów narodu.

Autor wskazuje na ogromne znaczenia Bractwa Cyryla i Metodego na rozwój nacjonalistycznej myśli politycznej w Ukrainie.

W paragrafie **2.2 „Nacjonalizm ukraiński w drugiej połowie XIX wieku”** przeanalizowano główne postulaty ta ideologii Mikołaja Michnowskiego ta Dmytra Doncowa, doktryny i programy polityczne Rosyjsko-ukraińskiej partii radykalnej, Ukraińskiej Partii Rewolucyjnej (RUP) i Ukraińskiej Partii Ludowej (UNP).

Autor analizuje główne ustawy w Rosji w drugiej połowie 19 wieku, które faktycznie uniemożliwili użytkowanie języka ukraińskiego, czyli Cyrkularz Wałujewski oraz Ukaz Emski.

Analizują się warunki, które doprowadzili do stworzenia Głównej Rady Ruskiej w maju 1848r. we Lwowie. Autor uzasadnia idea oraz strukturę organizacyjną Głównej Rady Ruskiej.

Wielkie znaczenia dla ukraińskiego ruchu narodowego na części terytorium Ukrainy podporządkowane Rosji organizacji chłopomanów-ukraiofilów. Chłopomany nie tylko obserwowali za życiem zwykłych ukraińcom ze strony, ale i brali aktywny udział w pracach społecznych na równi z wszystkimi. W czasach takich wypraw oni nie tylko zbierali obrządki, ludowe obyczaje, baśni oraz przysłowia, ale i opowiadali słuchaczom-chłopom o dużej historii Ukrainy, o rzeczywistym żebraczym stanie rzeczy i o możliwym wyjściu z jego.

W Galicji w tym czasie nabiera popularności wśród młodzieży nowy ruch społeczno-polityczny – narodowcy. Oni czerpali inspiracji w ideach Bractwa Cyryla i Metodego.

Autor analizuje działanie oraz idea Naukowego stowarzyszenia im. Tarasa Szewczenki i jego wpływ na rozwój myśli nacjonalistycznej w Ukrainie.

Autor analizuje rolę Iwana Franko w tworzeniu politycznej programy Ukraińskiej Partii Radykalnej URP.

W paragrafie **2.3 „Nacjonalizm ukraiński w pierwszej połowie XX wieku”** przeprowadzono analizę głównych postulatów tej ideologii Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii. Przeanalizowano koncepcję Nacjokracji Sciborskiego.

Autor analizuje myśl polityczną Mykoły Michnowskiego oraz Dmytra Doncowa. Autor wskazuje na to, że zostaje nieudowodniony wpływ ich idei, bez względu na radykalno-nacjonalistyczne ich skierowanie, na myśl polityczną przedstawicieli OUN.

Dla zrozumienia ideologii OUN autor wskazuje warunki, które doprowadzili do utworzenia i mieli wpływ ideologiczny na członków OUN. Program OUN włączył idea faszyzmu (wczesna jego faza) i nazizmu (socjalno-ekonomiczna polityka). Drugi Sobór OUN faktycznie ogłosił postulaty Doncowa w części partii rodzaju zakonnego. Ważne znaczenia Drugi Sobór ma jeszcze po to, że na nim został zatwierdzony projekt Konstytucji autorstwa Mikołaja Sciborskiego. Autor detalicznie analizuje każdy rozdział projektu „Nacjokratia” Sciborskiego. Metody i plan reform niektórych z sektorów życia społecznego oraz politycznego były rewelacyjnymi dla 1930r.

Główną zasadą Nacjokracji jest to, że władza w państwie należy jej narodu, który realizuje to przez Przywódcy narodu. Religia była uznawana jak duża wartość, która sprzyja rozwojowi duchowo-moralnych sił człowieka, społeczeństwa i narodu. Ustrój socjalny Państwa Ukraińskiego Sciborski widział jako solidarny system stosunków, oparty na państwowej, społecznej i prywatnej własności na środki produkcji.

Nie zważając na totalitaryzm i centralizację władzy OUN uważali za możliwe decentralizację władzy w województwie na rzecz samorządu terytorialnego. Samorząd na

miejscach powinien być przedstawiony Krajowymi Radami oraz Zarządami Krajowymi. Krajowe Rady muszą rozwiązywać zagadnienia zabezpieczenia i funkcjonowania tej jednostki terytorialnej. Po 1950r. Krajowym Radom nadawała się możliwość ustalać opodatkowanie miejscowe i wyznaczać ich rozmiar.

W 1943r. opinia OUN(b) o sojusznikach w wyzwolenczej walce kardynalnie zmieniła się. Tak, na Trzecim Soborze było podjęto decyzję o prowadzeniu walki nie tylko z ZSRR, ale i z nazistowskimi Niemcami. Warto odznaczyć, że hitlerowskie Niemcy nigdy nie stawiały przed sobą zadanie stworzenia niepodległego Państwa Ukraińskiego. Nazistowską władzę wykorzystywała OUN(b) jak jedną z metod dla walki z zwolennikami i władzą ZSRR.

Z przyjściem 50-ch program polityczny OUN(m) i OUN(b) stał mniej dyskryminacyjnym. Tak, OUN(m) proponowali stwarzać miejscowe organy samorządu wspierając się na etniczny skład ludności kraju. Nacjonalisty uważali, że w ten sposób uda się uwzględnić interesy wszystkich etnosów, co żyją na terytorium Ukrainy i tamtym samym, stworzy równe warunki dla ich rozwoju. OUN(b) odeszli od radykalnych idei Doncowa i stanęli bronić "interesy narodu ukraińskiego", odrzucając idee panowania jednego narodu nad innym.

W paragrafie **2.4. „Dysydenci-sześćdziesiątnicy jako przejaw nacjonalizmu w okresie ZSRR”** analizuje działalność nacjonalistów w okresie powojennym.

Po Drugiej Wojnie Światowej ukraiński nacjonalizm przeszedł do fazy podziemnej swojego istnienia. Władza radziecka propagowała ideę o tym, że nacjonalizm w ogóle, i ukraiński nacjonalizm w szczególności, są takim samym negatywnym zjawiskiem dla radzieckiego społeczeństwa jak faszyzm oraz nazizm.

Aktywna rusyfikacja obywateli Ukrainy po Drugiej Wojnie Światowej spotkała opór ludności w postaci utworzenia kilkunastu zakazanych organizacji nacjonalistycznych.

Autor wskazuje i analizuje skutki polityki ZRSR do ukraińskiego narodu, powołując się na dane dotyczące Hołodomoru w Ukrainie w 1932-1933rr.

Po Hołodomorze program ukrainizacji zakończył się. W Uniwersytetach wykładanie w języku ukraińskim zmieniło się rosyjskim, który stopniowo stanął wypierać język ukraiński nie tylko z naukowego użytkowania, ale i z powszechnego. Większość szkół ogólnokształcących do 1939r. było rosyjskojęzyczne, a te, które liczyły się ukraińskimi, de-fakto też byli rosyjskie. Pracowników zakładów edukacyjnych kompletowali się przeważnie rosyjskimi obywatelami czy ukraińcami, które zrusyfikowali się. Wykładanie językiem ukraiński było możliwe za pragnieniem rodziców dzieci, lecz to były pojedyncze wypadki.

Inteligencja, co ocalała po represjach, była na tyle przestraszona, że już nie mogła zrobić jakiegokolwiek rezolutne kroki po Drugiej Światowej Wojnie. Wszystkich, kto jakoś przejawiał

w swojej działalności proukraiński charakter ogłaszali ukraińskim burżuazyjnym nacjonalistom. Wśród takich byli Jewgienij Oskarowicz Paton (ojciec Borysa Patona), Dmytro Rewucki, Mikoła Łysenko, Maksym Rylski, Włodzimierz Sosiura.

Autor analizuje program Połączonej Partii Wyzwolenia Ukrainy, Ukraińskiego narodowego komitetu oraz Ukraińskiego sojuszu robotniczo-chłopskiego (USRH). Członki USRH później zostali organizatorami Ukraińskiej Grupy Helsińskiej.

Autor wskazuje na ważną rolę w wywoleńczym nacjonalistycznym ruchu Łewko Łukjanenko oraz Wiaczesława Czornowiła co doprowadził do odebrania niepodległości Ukrainą w 1991r., a los Wasyla Stusa stał się typowy dla proukraińskiej inteligencji w okresie radzieckiej okupacji.

W **III rozdziale „Nacjonalizm w myśli politycznej niepodległej Ukrainie”** bada się główne ideologie współczesnego nacjonalizmu.

W paragrafie **3.1 „Ruchy nacjonalistyczne i ich rola w odzyskaniu niepodległości Ukrainy”** prowadzono analizę ruchów nacjonalistycznych końca lat 80-ch, działalność których odegrała ważną rolę w odzyskaniu niepodległości w 1991 roku.

W 1985r. Michaił Gorbaczow ogłasza o przeprowadzeniu w ZSRR "przebudowy", tym samym zaktywizowawszy ruchy nacjonalno-patriotyczne w republikach Związku Radzieckiego. Właśnie w 80-ch władza radziecka ogłasza amnestie, a tej liczbie i dla więźniów politycznych. Byli polityczni więźniowie aktywnie włączają się do społeczno-politycznego życia USRR. Tak, w 1989r. na terytorium Ukraińskiej Republiki oficjalnie zaczął swoją działalność Związek Niezależnej Ukraińskiej Młodzieży (ZNUM).

W nową młodzieżową organizację zaczęli wstępować studenci ukraińskich szkół wyższych w całym kraju. Członkowie ZNUM biorą aktywny udział w akcjach protestu przeciw władzy USRR i aktywnie bronią interesy narodowo-demokratyczne. W październiku 1990r. ZNUM biorą aktywny udział w studenckiej akcji protestu która przeszła do historii jak "Rewolucja na granicie".

Z 2 po 17 października 1990r. w Kijowie na Placu Niezależności więcej 100 studentów rozwinęli miasteczko namiotowe i ogłosili głodówkę w jakości protestu. Po naciskach społeczeństwa władzy USRR dali przedstawicielom protestujących możliwość udźwiękować swoje wymogi w eterze państwowego kanału telewizyjnego UT- 1. Już 17 października Rada najwyższa USRR wynosi uchwałę № 402 - XII, którą można porównywać z podpisaniem aktu o kapitulacji. W tej uchwale ukraińska władza radziecka podejmuje decyzję o przyjęciu na II sesji parlamentu USRR Ustawę: o referendum; o organizacjach społecznych; o statusie deputowanego; o wyborach w USRR na podstawie wielopartyjnych. Również władza zgodziła

się z wymogiem studentów o przechodzeniu służby wojskowej na terytorium Ukrainy, a poza jej zasięgami tylko za zgodą samego wojskowego. Studenci domagali się nacjonalizacji własności KPZR i OLKZM (Ogólnozwiązkowy leninowski komunistyczny związek młodzieży) na terytorium USRR. Ukraińska młodzież patriotyczna nalegała na wyjściu Ukrainy ze składu Związku i podpisania Umowy Związkowej. W tym pytaniu władzy USRR rozstrzygnęli skierować swoją działalność na stabilizowanie sytuacji polityko-ekonomicznej w kraju i na pracę nad nową Konstytucją Republiki, i tylko po tym władza państwa będzie pracowała nad podpisaniem Umowy Związkowej.

W końcu 1980-ch do Ukrainy przenoszą swoje organizacje i OUN. Pierwszą do Ukrainy przeniosła swoje wydawnictwa OUN(m), lecz, w inności od OUN(b), istniała tylko jak organizacja społeczna. Czyli, OUN(m) nie mogła brać udział w procesie wyborczym nowego Państwa Ukraińskiego. OUN(b) odrodziła swoją działalność na terytorium Ukrainy 18 października 1992r. na zjeździe w Kijowie, na którym było podjęto decyzję o stworzeniu partii politycznej pod nazwą "Kongres ukraińskich nacjonalistów"(KUN). Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy oficjalnie zarejestrowało KUN 26 stycznia 1993r. Na czele KUN stanęła Sława Stecko, która stawała na czele OUN(b) po swoim mężu Jarosławowie Stecko, który był pierwszym zastępcą Bandery. Członkowie OUN(r), które w czasach Związku Radzieckiego nie byli na uchodźstwie, stworzyli swoją partię "Organizacja ukraińskich nacjonalistów w Ukrainie"(OUNwU). Ta partia polityczna, wkrótce po swoim stworzeniu, stała wykorzystywać się różnymi klanami oligarchicznymi we własnych interesach. Toż, legalnie na terytorium Ukrainy działa OUN tylko jak społeczna organizacja, a KUN - jedyna partia polityczna, kreowana przez przedstawiciele OUN(b). Warto odznaczyć, że KUN nie domagała się znacznych sukcesów na arenie politycznej Ukrainy. W Parlamencie II zwoływania byli 6 przedstawiciele KUN, a w III, IV i V zwoływaniach po 3 przedstawiciele. Zaczynając z 1998r. KUN bierze udział w wyborach parlamentarnych w składzie politycznego Bloku z innymi partiami.

W 1990-ch na terytorium Ukrainy była tylko jedna nacjonalistyczna partia polityczna, która odegrała ważną rolę nie tylko w dorobku niepodległości, ale i miała drugi wynik na wyborach aż do końca 90-ch. To partia miała narodowo-demokratyczne ukierunkowanie i nazywała się "Ludowy Ruch Ukrainy"(Ruch czy LRU). Autor detalicznie analizuje program partii i odznacza jej wpływ na nacjonalistyczne elity Ukrainy.

W paragrafie 3.2 „**Koncepcja państwa narodowego w projekcie Konstytucji Ukrainy VO „Swoboda”**” dokonano szczegółowej analizy historii i ideologii VO „Swoboda” oraz ich wizji Państwa Narodowego.

VO "Swoboda" bierze upływy z Socjalno-nacjonalistycznej partii Ukrainy(SNPU), która była założona 13 października 1991r. Strona internetowa partii, jak i wszyscy politolodzy w Ukrainie mówią, że SNPU i "Swoboda" - to jedna i taż partia, tylko po rebrandingu. Autor analizuje organizacji patriotyczno-nacjonalistycznego ukierunkowania, które dołączyli się do SNPU.

Podstawą ideologiczną nowej partii posłużyli idee socjal-nacjonalizmu. Deputowany Ukrainy VII i VIII zwoływań od VO "Swoboda" Andrzej Iljenko scharakteryzował socjal-nacjonalizm jak "budowę ukraińskiego państwa narodowego na zasadach socjalnej i narodowej sprawiedliwości". To oznaczenie było dane w 2011r., a w 1995r. retoryka przedstawicieli SNPU nosiła charakter nazistowski. Na prezentacji SNPU, która odbyła się 19 listopada 1995r. w Lwowskim teatrze im. Maryi Zańkoweckiej, Jarosław Andruszkił, przewodniczący partii, powiedział: "W związku z perspektywą masowej degradacji ludzi, całych narodów, jesteśmy prawie ostatnią nadzieją białej rasy oraz ludzkości w ogóle".

14 lutego 2004r. na IX zjeździe SNPU przewodniczącym partii był wybrany Oleg Tiagnybok. Właśnie pod jego kierowaniem SNPU spełnia rebranding: zmienia nazwę na Ogólnoukraińskie zjednoczenie "Swoboda", symbolika "Idea Narodu" zmienia się na symbol "Trójząb-Wola".

Były przewodniczący SNPU Jarosław Andruszkił w wywiadzie 2011r. oświadczył, że VO "Swoboda" i SNPU - to dwie różne partie. Według słów byłego działacza politycznego, Swoboda na 90% składa się z nowych ludzi i nie warto uważać za kontynuatora SNPU tę partię. W tym że wywiadzie Andruszkił bardzo dokładnie scharakteryzował stan nacjonalistycznych ruchów i partii we współczesnej Ukrainie: "Problem polega w istocie ruchu nacjonalistycznego. On w Ukrainie znów przestał istnieć".

Z 2004r. w oficjalnej ideologii partii stanęło pojawiać się więcej retoryki demokratycznej. W 2008r. Oleg Tiagnybok przedstawia projekt Narodowej Konstytucji Ukrainy od VO "Swoboda", równolegle pisze się nowa wersja programu partii pod nazwą "Program obrony Ukraińców". Po Rewolucji Godności program partii uzupełnił się IX rozdziałem o Donbasie i Krym.

Autor zaznacza i analizuje głównie artykuły projektu Konstytucji oraz programu partii. Szczególną uwagę zwrócono na funkcje rządu, prezydenta oraz sądu w Ukrainie. Porównując te idee Swobody z obowiązującym ustawodawstwem współczesnej Ukrainy.

Autor stwierdza, że na podstawie niskiego poziomu wsparcia na wyborach, można wyciągnąć wnioski, że nacjonalistyczne poglądy 1930-ch lat we współczesnej Ukrainie nie mają

popularności, ponieważ największa liczba deputowanych od VO "Swoboda" na wyborach 2020r. przedstawione tylko w Iwano-Frankowskiej radzie miejskiej - 54% głosów wyborców.

W paragrafie 3.3 „**Pomarańczowa rewolucja w kontekście narodowo-demokratycznych przemian społeczeństwa ukraińskiego**” przeanalizowano rewolucję 2004 roku i jej wpływ na proces samostanowienia i kształtowania się narodu ukraińskiego. Zanalizowano również przyczyny, które doprowadziły do „Rewolucji Godności” w 2014 roku.

22 listopada 2004r. w Ukrainie zaczęły się mityngi i akcje protestu przeciw falsyfikacjom na wyborach prezydenta. Nadal te protesty przeszli do historii Państwa Ukraińskiego jak "Rewolucja Pomarańczowa". Jeśli wynikiem pierwszej rewolucji w Ukrainie stał się dorobek niezależności państwa od ZSRR, to wynikiem tak zwanego "pomarańczowego majdanu" stał się nie tylko zmiana rządzącej elity, ale i samoidentyfikacja obywateli Ukrainy jak jedynego narodu, odrębnego od rosyjskiego czy radzieckiego. Do "rewolucji pomarańczowej" granica między ukraińskim i rosyjskim narodem nie istniała, i w świadomości większości obywateli Ukrainy, te dwa narody jeśli nie byli kiedyś jedynym narodem, to braterskimi dokładnie. Do 2004r. w świadomości narodu ukraińskiego nie było wyraźnej granicy między Ukrainą i Rosją ani w socjalnym, ani w politycznym, ani w ekonomicznym czy kulturalnym życiu państw.

Jeszcze jednym osiągnięciem Rewolucji Pomarańczowej stało się wprowadzenie zasad wolności słowa w media obszarze. Po 2004r. ukraińskie Media stanęli odbijać interesy nie tylko władzy, ale i partii politycznych czy oligarchów, które posiadają tymi Mediami. Media w Ukrainie stali dzielić się na dwie grupy: prorządzące i opozycyjne. Jeśli przedtem za śledztwa dziennikarskie ich autorzy prześladowali się strukturami siłowymi państwa, to po rewolucji pomarańczowej podobny kontent co razy częściej stanął nadawać się dla ukraińskiego widza. Wolność słowa, co pojawiła się, w czasach Juszczenki stała się jednym z wcieleń wymogów rewolucji i nawet przyjscie do władzy do 2010r. Wiktora Janukowicza, nie potrafił przeszkodzić realizacji jednej z zasad demokratycznej Unii Europejskiej.

Autor analizuje organizacji oraz partii polityczne, które postali pod czas Rewolucji Pomarańczowej w Ukrainie. Na przykład, „PORA”, „OPORA”, aliansa „Majdan”.

Od końca 2005r. połączenie słów "Idealy Majdanu" co razy częściej stosowało się w kontekście zdrady. Jeśli po wybraniu Wiktora Juszczenki prezydentem międzynarodowi obserwatorzy, przedstawiciele UE i NATO wyrażali wsparcie Ukrainie i dawały optymistyczne prognozy realizacji kursu eurointegracji i członkostwa w NATO, to przez siedem miesięcy te prognozy stały się niepokojącymi.

Wiktor Juszczenko przeszedł do historii jak prezydent, który zajmował się odkryciem pomników Hołodomorowi 1932-1933r. i doprowadził gospodarkę kraju do bankructwa. Całe

to doprowadziło do tego, że na wyborach prezydenta Ukrainy zwycięstwo w drugim turze zdobył Wiktor Janukowicz z 48,95%, a Julia Tymoszenko nabrała 45,47% głosów wyborców.

Bezsprzecznym wkładem Rewolucji Pomarańczowej dla narodu ukraińskiego stała jego samoidentyfikacja i pragnienie do demokratyzacji życia społeczno-politycznego kraju. Rozpatrując ruchy nacjonalistyczne w Ukrainie i nacjonalistyczną myśl polityczną niemożliwie nie rozpatrywać Rewolucję 2004r. Wiele uczestników Majdanu Pomarańczowego zostaną aktywnymi działaczami Euromajdanu 2013r. Właśnie w 2004r. społeczeństwo ukraińskie domagało się drogą pokojową przemiany reżimu politycznego. Dzięki Rewolucji Pomarańczowej w Ukrainie stały się pojawiać się organizacje społeczne po kontroli za ustawodawstwem wyborczym, a zasada narodowładztwa stała nabierać nie formalny charakter. Wolność słowa Mediów stała się jeszcze jednym osiągnięciem Rewolucji. Nie zważając na wpływ premiera Tymoszenko na władze publiczne, w Mediach stały się publikować realne dane o stanie ekonomicznym kraju. Na telewizji pojawili się polityczne talk-show, gdzie słowo nadawało się nie tylko przedstawicielom rządzącej koalicji, ale i opozycyjnym działaczom politycznym. Kontrola z boku obywateli i organizacji społecznych za sprawowaniem przez przedstawicieli władzy swoich obowiązków tak samo znacznie urósł.

Majdan 2004r. jednoczył obywateli Ukrainy w ich ogólnym pragnieniu do poprawy warunków społeczno-ekonomicznych życia i demokratyzacji systemu politycznego kraju. Nie zważając na niezadowolenia wynikami działalności ekonomicznej rządu Tymoszenko-Juszczenki, właśnie w 2004r. naród ukraiński wszedł do ostatecznego etapu kształtowania jak odrębny, samodzielny naród w centralnej Europie.

W paragrafie **3.4 „Rewolucja godności jako odrodzenie ukraińskiego nacjonalizmu”** przeanalizowano przyczyny powstania protestacyjnych nastrojów, które doprowadziły do Euromajdanu.

Masowe protesty w Kijowie w 2013r. były wezwane przez odmowę władzy podpisywać ugodę z Unią Europejską. Ukraińscy studenci, jak najbardziej aktywna część obywateli kraju, wyszli z protestu na Plac w Kijowie, przeciw polityce zbliżenia z Rosją i nowo utworzonego Celniczego Związku. Ukraińska młodzież widziała w takim Związku odrodzenie ZSRR. Po siłowym rozbiegu protestu studenckiego, na Plac w Kijowie wyszli tysiące ukraińców już nie tylko za wsparcie kursu Europejskiego, ale i przeciw uzurpacji władzy Janukowiczem i przekształceniem kraju w państwo siłowe.

Właśnie w czasach prezydentury Poroszenki idee nacjonalizmu, pod pozorem patriotyzmu, zaczęły masowo wprowadzać się do świadomości narodu ukraińskiego. Instytut Pamięci Narodowej zaczął masowo popularyzować i idealizować OUN-UPA i Stepana Banderze,

Federacja Rosyjska i naród rosyjski zostali wrogami, przygnębiającymi oraz okupantami, ZSRR stał przyrównywany do nazistowskich Niemiec, równolegle przeprowadzając politykę dekomunizacji. Prezydent Poroszenko wszelkimi sposobami sprzyjał wzrostu i rozwojowi takich partii nacjonalistycznych i ruchów jak "Swoboda", "Prawy Sektor", "Korpus Narodowy" oraz batalion "Azow". Po niepowodzeniu Piotra Ołeksijowicza na wyborach prezydenta Ukrainy 2019r. wszystkie te partie i ruchy stali gwałtownie krytykować byłego prezydenta i jego kursu politycznego.

Prowadzono analizę formowania skrajnie prawicowych partii nacjonalistycznych, takich jak Prawy Sektor i Korpus Narodowy. Przeanalizowano wpływ Rewolucji Godności na samostanowienie narodu ukraińskiego. Paragraf ten potwierdza hipotezę pracy dla radykalnego nacjonalizmu w systemie politycznym współczesnej Ukrainy, a także stanowi przykład wykorzystania nacjonalistycznej retoryki do utrzymania władzy w tym kraju.

W **Zakończeniu** podsumowano wyniki badań rozprawy doktorskiej, których praktyczne znaczenie pozwala nie tylko stanowić podstawę przyszłych decyzji związanych z konfliktami nacjonalno-politycznymi oraz ich społeczno-politycznymi konsekwencjami.

Ukraiński nacjonalizm ma wielowiekową historię walki o niepodległość państwową. Nacjonalistyczne ruchy Ukrainy i ich działacze wnieśli istotny wkład do rozwoju narodu ukraińskiego i myśli politycznej kraju.

Całą historię ruchów nacjonalistycznych w Ukrainie można podzielić na 7 głównych okresów:

1. Okres odrodzenia kulturalnego;
2. Rewolucyjno-wyzwoleńczy;
3. Okres działania podziemnego;
4. Państwowotwórczy okres;
5. Okres radykalny;
6. Nacjonalizm nowego czasu.

Ze względu na nieobecność prostej odpowiedzi na pytanie, postawione jak problematyka tej pracy, autor konstatuje, że programy polityczne współczesnych partii nacjonalistycznych w Ukrainie nie odpowiadają problemom społeczno-kulturowym oraz polityko-ekonomicznym Ukrainy. Absolutna większość partii i organizacji nacjonalistycznych wykorzystują doktryny OUN, które były aktualnymi dla Ukrainy 1920-1930-ych lat, lecz nie dla Ukrainy XXI stulecia, ponieważ rozwój społeczeństwa światowego mocno różni się od poziomu rozwoju 100 lat temu, co potwierdza hipotezę tej pracy naukowej.

Dla potwierdzenia hipotezy autor przeprowadzi analizę stosunkowo-analityczną ruchów nacjonalistycznych w Ukrainie. Dla tego wszystkie ideologie nacjonalistyczne w Ukrainie autor rozpatruje pod względem takich składowych elementów jak rzeczywistość(eksplikacja), system wartości(aksjologia) oraz program działań. Autor robi wniosek, że na dzisiejszy moment prawe ruchy nacjonalistyczne Ukrainy są narzędziem byłych elit politycznych i oligarchów dla otrzymania władzy i realizacji swoich interesów.

/Ekaterina Zerkhova/